

'בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים' – לדברי רבי מאיר קריבה עולה, ולדברי רבי יוסי קדושה ואינה קריבה (אלא רועה ונפדית כנ"ל), ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה, שמכח קדושה דחוויה היא באה.

א. שחטה ללא פדיון – תעובר צורתה ותצא לבית השריפה (תוספתא ג. וע' בטעם הדבר במקדש דוד קו"א ב, ג).

ב. אם הפסיק בין 'חציה עולה' ל'חציה שלמים' כדי שאילת רב לתלמיד ('שלום עליך'), אעפ"י שנתכוין מתחילה לזה – אין מועילים דבריו האחרונים, שכבר נתפשטה הקדושה בכולה כשאמר 'חציה עולה', אבל בהפסק קטן מזה מועילים דבריו אפילו לא נתכוין מתחילה (לקוטי הלכות עפ"י הסוגיא בב"ק והתוס' שם).

ו. אמר רבי יוחנן: בהמה של שני שותפים, הקדיש האחד חציה שלו וחזר ולקח חציה והקדישה – קדושה ואינה קריבה [מפני שנדחית מהקרבה, וסובר יש דיחוי בדמים, ובבע"ח, ואף בדיחוי דמעיקרא], ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה.

הרמב"ם פסק דלא כר' יוחנן, שאין דיחוי בבעלי חיים, ודיחוי מעיקרו לא הוי דחוי, הלכך בדין שני שותפים פסק שקרבה (מעשה הקרבנות טו, ד. וע' גם בהל' פסוה"מ ג, כג; שגגות ג, ח). וע"ע בהרחבה בובחים יב.

ולענין דיחוי בדמים, כתבו התוס' (ובחים יב.) שאין חולק בדבר, וכן הלכה (עפ"י רמב"ם מעה"ק טו, ד שגגות י, ג). וערמב"ן קדושין ז שרב אין סובר דיחוי בדמים).

ז. אמר אביי: אמר 'חציה עולה וחציה מעשר' – דברי הכל קריבה עולה.

רש"י ו"ג פרשו הטעם, שאין מעשר מתקדש בכך אלא דרך מנין. והוא הדין באומר 'חציה עולה וחציה תורה' – לא חלה תמורה לגבי עולה, שהרי אין עומדת אצלו בהמה אחרת שממיר בה. וכן פסק הרמב"ם (תמורה ג, ג).

והתוס' פרשו שמדובר במעביר צאנו תחת שבטו ואמר משתצא העשירי תהא חציה עולה וחציה מעשר, והואיל וקדושת עולה קדושת פה היא – עדיפה מקדושת מעשר, ורק בכגון עולה ושלמים אמר רבי יוסי שדבריו קיימים.

'חציה תמורה וחציה מעשר' – מהו. תיקן.

דפים כו – כז

מג. מה בין לשון תמורה ללשון חילול, וכיצד הדין כשאין ברור מבחינת הלשון אם כוונתו להתפס בתמורה או לחלל?

אלו הן לשונות תמורה: 'זו תמורת זו' / 'זו חליפת / חליפי זו'.
לשון חילול: 'זו מחוללת על זו'.

לפיכך אמר בבהמות קדשים (תמימה או בע"מ) 'זו תמורת זו' / 'חליפת זו' – הרי זו תמורה. 'מחוללת על זו' – אין זו תמורה, ואם היתה בעלת מום – יוצאת לחולין. ואילו בקדשי בדק הבית, אמר 'חליפת זו' / 'תמורת זו' – לא אמר כלום. 'מחוללת על זו' – דבריו קיימים.

זו תחת זו יכול לשמש הן לשון תמורה הן לשון חילול. הלכך בקדשי מזבח שעושים תמורה – נידון

כהתפסת תמורה. ואילו בקדשי בדק הבית, או אפילו בקדשי מזבח שנפל בהם מום ואפשר לחללם (רבא) – נידון כלשון חילול.

ואמר רב אשי לחלק אפילו בקדשי מזבח (בעלי מומין); אם הניח ידו על הבהמה המוקדשת ואמר 'זו תחת זו' – חול היא, שלחילול נתכוין. הניח ידו על החול – קודש היא, שנתכוין להמרה הלכך שתיהן קדושות. לא הניח ידו על אחת מהן ואמר 'זו תחת זו' והיתה בהמה של קודש בעלת מום ובהמת חולין תמימה, נסתפק אביי (/ רב אשי. כ"ג בתוס', וכן נקט הנצי"ב) האם כוונתו להתפיס בתמורה ולוקה או שמא אין אדם מניח

ההתר שלפניו ועושה איסור, ולחילול נתכוין. ונשאר הדבר בספק (עפ"י רש"י ותוס').

ועוד נסתפקו [ב'אם תמצי לומר'] באופנים שונים:

היו לפניו שתי בהמות של קודש, אחת תמימה ואחת בעלת מום, וכן שתי בהמות חולין אחת תמימה ואחת בע"מ, ואמר הרי אלו תחת אלו, האם תמימה תחת תמימה להתפסת תמורה ובע"מ תחת בע"מ לחילול (שאיין אדם מתפיס רע ברע. ערש"י ותוס'), או שמא שתיהן להתפסה, ולוקה על שתיהן.

היו לפניו שלש בהמות של קודש ואחת מהן בע"מ, ושלוש בהמות חולין תמימות, ואמר הרי אלו תחת אלו, האם כשם שהתמימות תחת תמימות להתפסה כמו כן תמימה תחת בע"מ להתפסה, או שמא זו האחרונה לחילול. ואת"ל גם באופן זה אינו עושה איסור כיון שיכול בהתר, מה הדין בארבע בהמות ואחת מהן בע"מ – שמא כאן התחזק באיסור שהרי המיר שלש בהמות. תיקו.

א. להלכה אין לוקה על הספק, הלכך באופן האחרון כגון שהיו לפניו עשר בהמות ואחת מהן בעלת

מום – לוקה תשע (ערמב"ם תמורה ב, ג וכס"מ).

ובשאר אופני הספקות משמע ברמב"ם שנקט כ'אם תמצי לומר' הלכך חילול ודאי הוא, שאין אדם מניח ההתר ועושה איסור (כן מבואר מהכס"מ והלח"מ). ויש מי שכתב בדעתו שבשלש בהמות שאחת מהן בע"מ נשאר הדבר בספק ואין יוצא לחולין, ונראה לפי"ז שלא גרס בזה 'אם תמצי לומר' (עפ"י שפת אמת).

ב. לפי לשון אחרת (המובאת בר"ג וברש"י) יש כאן ספקות נוספים: בשתיים קודש ושתיים חול והניח ידו על של חולין; בשלש בהמות של קודש ושתיים מהן תמימות [שודאי עשאן תמורה], והניח ידו על של חולין ואמר 'הרי אלו'; כשהעמיד בהמות הקודש מול החולין בשתי שורות, ע"ש.

דף כז

מד. א. המחלל הקדש שלא בשוויו, מה דינו?

ב. פדו את ההקדש בסכום מסוים עפ"י שומא, ושוב שמוהו אחרים ואמרו שהראשונים טעו, מה הדין?

א. שנינו במשנה שהמחלל הקדש שלא בשוויו, יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים. ונחלקו אמוראים בדבר; לדברי רבי יוחנן יצא הקדש לחולין דבר תורה וצריך לעשות דמים מדבריהם. וריש לקיש אמר אף צריך לעשות דמים דבר תורה.

פרשו התוס' שלריש לקיש לא יצא לחולין עד שיעשהו דמים, וכאילו אמר 'יצא לחולין כשיעשהו דמים' (וכ"כ הריטב"א בב"מ נו). ויש אומרים שיצא לחולין רק מה שכנגד הפדיון (עתוס' וראשונים שם). ומרש"י בב"מ (נו). מבואר שבכל אופן יצא ההקדש לחולין אלא שצריך להשלים משום שנאמר ערכך, וכ"כ התור"י שם. (י"ל שלא אמרו התוס' אלא בתחילת הסוגיא, אבל לפי מה שהופך ר' יונה את ריו"ח ור"ל ואמרו שגם לדבריו אית ליה דשמואל – הרי משמע שמחולל בדיעבד. אך י"ל שכיון שסבר שהם שוים, הרי זה חילול בטעות).

לפי פירוש אחד בגמרא, מחלוקתם ביותר מכדי אונאה (כדי אונאה = שתות), ונחלקו האם יש כאן 'ביטול מקח' כבהדיוט, אם לאו [אבל בכדי אונאה – לכולי עלמא אין אונאה להקדש]. וכבר נחלקו בדבר רבי ירמיה ורבי יונה בשמו של רבי יוחנן, האם יש להקדשות תורת 'ביטול מקח' אם לאו [ולדעת האומר יש להם, יש להפוך מחלוקתם של ריו"ח ור"ל; לריו"ח צריך לעשות דמים דבר תורה ולריש לקיש מדבריהם]. מבואר בגמרא שאף לדברי האומר יש להם ביטול מקח, יתכנו דברי שמואל שהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל – כי שמואל דיבר בדיעבד ואנו דנים בלכתחילה. ופרש"י: אם יודע ומתכוין לחלל על דמים פחותים – לדברי הכל מחולל. לא נחלקו רבי ירמיה ורבי יונה אלא בסבור שהחולין שוים לדמי הקדש.

לפי פירוש אחר, רבי יוחנן וריש לקיש לא דיברו ביותר מכדי אונאה [ובזה נחלקו ר' יונה ור' ירמיה בדעת רבי יוחנן], אלא בפחות; לרבי יוחנן מהתורה אין תורת אונאה להקדש הלכך אין הדמים חוזרים, ולריש לקיש אפילו בפחות מכדי אונאה חוזר (וכרב חסדא).

א. הלכה כרבי יוחנן [כמאן דלא מפיך. וכן סובר עולא] שבכל אופן ההקדש פדוי ומותר להנות בו, ומדברי סופרים צריך חקירת דמים והשלמה, בין בקדשי מזבח בין בדק הבית. ואפילו בפחות משתות צריך להשלים (עפ"י רמב"ם ערכין ז, ח-ז).

ישנם אומרים (ע' בראשונים ב"מ נו) שבאופן שעבר וחילל בכונה תחילה שלא בשוויו, אין צריך להשלים אפילו בדיעבד.

ב. לכתחילה לכל הדעות אסור לחלל הקדש אלא בשוויו, וצריך שומא כדין (תוס'). ובזמן הזה שאין הפסד להקדש, מותר לחלל בדמים מועטים אף לכתחילה (ערכין כט. ע"ש).

לפרש"י (בב"מ נו) לפי הסבר אחד יתכן שנחלקו בדבר ריו"ח ור"ל האם מותר לעשות כן לכתחילה אלא שצריך לשלם להקדש את ההפסד. ויש אומרים שמותר רק כל עוד לא בא החפץ ליד הגזבר (ע"ש בראשונים).

ג. התוס' כתבו עפ"י רומיית הסוגיות, שלא דיברו בסוגיא אלא בבעלים הפודים הקדשותיהם, אבל גזבר המוכר את של הקדש, אם לא שמאה כראוי – אין מכירתו מכירה [אפשר משום שהגזבר הוא כשליח, וכשלא עשה כדינו בטלה שליחות. ע' שפת אמת]. יש אומרים שמסתמת דברי הרמב"ם נראה שאינו סובר חילוק זה (עפ"י מנחת חינוך כב, ד רמז, ט. וע' גם בתורי"ד ב"מ נח). דינים ופרטים נוספים – ע' בב"מ נו-נז.

ב. אמר עולא: שמו ההקדש בשני אנשים (ואח"כ שמו שלשה וראו שטעו) – צריך להחזיר להקדש הטעות כנ"ל. אבל שמוהו בשלשה, אעפ"י שאחר כך אמרו מאה שטעו – אין מחזיר. ופרשו טעמו [הלא לענין אומדנא בכל מקום אין אומרים 'תרי כמאה' אלא הולכים אחר רוב דעות. רב ספרא] – שסובר צריך לעשות דמים מדבריהם ולא מהתורה, הלכך הקילו בו חכמים.

מבואר שלדעת ריש לקיש גם בשומת שלשה הולכים אחר רוב דעות, ומשמע בגמרא שאף בשלש מול שלש יש לילך אחר האחרונים שהעלו בשומא כי יד ההקדש על העליונה.

מה. מה הדין במקרים דלהלן?

א. אמר 'הרי זו תחת עולה / חטאת'.

ב. 'הרי זו תחת עולה / חטאת שיש לי בבית'.

ג. אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום 'הרי אלו עולה' או 'הרי אלו לעולה'.

א-ב. 'הרי זו תחת עולה' / חטאת' – לא אמר כלום. 'תחת עולה / חטאת זו', או 'תחת עולה / חטאת שיש לי בבית' – דבריו קיימים.

מבואר בגמרא (לפרש"י ותוס') שלדעת רבי מאיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, גם ב'תחת עולה' סתם דבריו קיימים, שדעתו על עולה שיש לו בבית.

א. משמע שאם אין לו בבית, לדברי הכל לא אמר כלום. וצ"ע בדקדוק לשון רבנו גרשום.

ב. הלכה כחכמים החולקים על רבי מאיר (רמב"ם תמורה ב, א. וע' גם בהל' ערכין א, ג, ב, א).

ג. יל"ע במי שיש לו כמה זבחים בביתו ואמר 'תמורת זבח שיש לי בביתי'. ומלשון הרדב"ז (שחיטה ב, יט) משמע לכאורה שאין זו תמורה.

ג. אמר על בהמה טמאה ועל בעלת מום 'הרי אלו עולה' – לא אמר כלום. 'הרי אלו לעולה' – ימכרו ויביא בדמיהם עולה.

יש מפרשים שלדברי רבי מאיר אף ב'הרי אלו עולה' ימכרו, שכיון שאין מוציא דבריו לבטלה דעתו להקדש דמים.

פרק ששי; דף כח

מו. א. אלו הם האסורים לגבי מזבח?

ב. איסורי מזבח שנתערבו בכשרים, האם יש להם ביטול?

ג. דבר שנעשתה בו עבירה, האם נפסל למזבח?

א. אלו הם האסורים לגבי מזבח השנויים במשנתנו: הרובע, והנרבע, והמוקצה (לעבודת כוכבים), והנעבד, והאתנן, ומחיר (כלב), והכלאים, והטרפה, ויוצא דופן.

[נוספים עליהם: בעל מום, ושאינו מן המובחר, מחוסר אבר מבפנים, ושהמית את האדם, ומחוסר זמן.

נמצאו כל האסורים למזבח ארבעה עשר (עפ"י רמב"ם איסור"מ ג, א).]

מבואר בגמרא שהרובע והנרבע אסורים אפילו לא נגמר דינם למיתה, כגון בעד אחד (או שנשחטו קודם שנגמר דינם למיתה. עתוס'). וכן הדין בשור שהמית את האדם. ובין שנעשתה בהן עבירה כשהם חולין בין לאחר שהוקדשו.

בהמה הנרבעת באונס אסורה למזבח, אבל הנוגחת ע"י שהגיחזה אחרים, כגון שור האצטדיון – מותרת.

ב. כל האסורים לגבי מזבח שנתערבו בכשרים – אסורים בכל שהן [משום 'דבר שבמנין' או משום שבעלי

חיים חשובים ואינם בטלים. ואין אומרים לפזרם אנה ואנה וידונו ב'כל דפריש מרובא פריש' – גזרה שמא

יקח מן הקבוע. ע' בנבחים עג בפירוט]. ואין חילוק בין אותם האסורים להדיוט ובין אותם המותרים להדיוט,

בין שנתערבו בבהמות חולין (ע' ר"ג ול"ה) בין שנתערבו בבהמות לאחר שהוקדשו.

הלכך ירעו כולם עד שיפול בהם מום, ואז פודה את הזבחים שבתערובת לפי דמי היפה שבהם (שמא היפה

הוא הזבח), ובדמי הפדיון יביא קרבן מאותו המין. ואם היו בתערובת בעלי חיים שדינם במיתה, כגון חטאות

המתות ושור הנסקל – כולם ימותו.

כשם שאין משנים את יעודו של הקרבן שנפסל אלא מביאים מדמיו אותו קרבן שהוקדש

מתחילה, כך אין מביאים בדמים קרבן לשם אדם אחר אלא הבעלים מחוייבים להביא קרבן תחת

זה שנפסל, ואף מחוייבים להשלים את הסכום אם נחסר בשל הפדיון. כן משמע מלשון הרמב"ם

(ערכין ה, יא. ע' בענין זה בשו"ת אחיעזר ח"ב לב, ה, מ, ז).